

VII. Světové vládnutí

O b s a h :

1. Jeden svět nebo žádný
2. Vývoj ke Společnosti národů a OSN (Talbott)
3. Organizace Spojených národů
4. Reforma RB a pokusy o reformu novou
5. Vídeňský kongres a současnost (Heinrich Böll)
6. Regionalizace (Schwartzberg)
7. Příští svět (Khana)

1. Jeden svět nebo žádný

V r. 1946 v reakci na užití atomových bomb ve válce proti Japonsku vydala Federace amerických vědců soubor reflexí na tuto událost s názvem „Jeden svět nebo žádný“. Jedním z přispěvatelů byl také Albert Einstein, jehož teorie sestavení zbraní hromadného ničení umožnily. Einsteinova základní myšlenka zněla: „Jediná záchrana civilizace a lidského plemena spočívá ve vytvoření světové vlády.“ V tom ho plně podpořil i významný americký komentátor té doby, Walter Lippmann, který vysloveně hovořil o tehdy vznikající Organizaci spojených národů jako o budoucím světovém státu.

Od vydání této brožury se situace nejen nezměnila, ale významně zhoršila. Přes všechny klady globalizace vzrůstají hrozby, které plynou z omezených zdrojů, jejich vysoké spotřeby a z destrukce životního prostředí, na prvním místě z klimatické změny. Existující zásoby jaderných zbraní tak při možném vzrůstu napětí, vyvolávaném vzrůstajícími nároky na spotřebu přírodních zdrojů, představují potenciálně větší ohrožení lidské civilizace než tomu bylo na konci druhé světové války resp. na počátku války „studené“. Povaha současného terorismu, podporovaného některými neodpovědnými státy (rouge states) naznačuje, že ve vypjatých mezinárodních situacích by představitelé takových států nemusili mít zábrany použít jaderné zbraně jako první (Irán, Severní Korea). Avšak při vysoké

propojenosti současného globalizovaného světa i regionální konflikty by mohly vést k destabilizaci celého světového systému (příklad : konflikty na Středním východě ohrožující zásobování ropou, konflikty uvnitř Číny s důsledky pro fragmentované výroby / offshore /, platební bilance Spojených států a tedy globální finanční systém atd.). Hledání cest k efektivnímu zvládnání nejrůznějších problémů globalizovaného světa je tedy otázkou bytí a nebytí sloučeného světového systému.

2. Vývoj ke Společnosti národů

Tradici , z níž vyrostla myšlenka Společnosti národů – organizace vzniklé po I. Světové válce – by bylo možno vysledovat v hlubších základech evropské kultury přesahujících dokonce i dějiny křesťanské Evropy. Snoubí se v ní i osvícenská tradice úcty k občanství a prvky federalismu, obsažené v Americké ústavě. V osudu Ligy, předchůdkyni OSN - se zračí dozrávání ke kulturní jednotě a k překonávání nadřazenosti „bílého muže“. Americký novinář Talbott k tomu uvádí: „To nejlepší co se dá říci o přístupu Ligy národů ke kolonialismu je, že refletovala etablované postoje Západu tehdejší doby – a to nejlepší co může být řečeno o těchto postojích je, že byly eurocentrické; ostřejší soud by zněl, že tyto postoje byly rasistické... Zdrcující většina národů žijících pod imperiální vládou v Africe, na Středním Východě a v Asii získala sotva mlhavou naději na sebeurčení ve vzdálené budoucnosti.

Vlastní selhání Ligy mezi dvěma válkami a v předvečer II. války bylo spíš důsledkem nevybitých agresivit bílých společností, než selháním jakýchkoli rozhodovacích mechanismů v rámci organizace samé.

3. Organizace Spojených národů

- a) vznik OSN a její poslání**
- b) historické okolnosti při vzniku OSN a její kritika**
- c) nejdůležitější mezivládní organizace globálního významu**

a) Vznik OSN a její poslání

Organizace Spojených národů byla novým pokusem vytvořit po 2. světové válce organizační základ a mechanismy pro řešení globálních problémů a konfliktů.

Zakládající Charta Organizace Spojených národů byla podepsána 26. června 1945 v San Franciscu na závěr Konference Organizace spojených národů a mezinárodních organizací a vešla v platnost 24. října 1945.

Dle Charty hlavními cíli Organizace mělo být

dle čl. 1 „...udržovat mezinárodní mír a bezpečnost a za tím účelem konat účinná kolektivní opatření a aby byly potlačeny útočné činy nebo jiná porušení míru...“

dle čl. 2 „... rozvíjet mezi národy přátelské vztahy, založené na úctě k zásadě rovnoprávnosti a sebeurčení národů...“

dle čl. 3 „...uskutečňovat mezinárodní součinnost řešení mezinárodních problémů rázu hospodářského, sociálního, kulturního nebo humanitárního...“

Podle čl. 4 měly Spojené národy obecně „...být střediskem, které by uvádělo v soulad úsilí národů o dosažení těchto společných cílů“.

b) Historické okolnosti při vzniku OSN a její kritika

Jednak zkušenost 2. světové války, jednak mocenské uspořádání světa v té době se promítly do organizační struktury Organizace – co představuje při měnících se mocenských konstelacích klíčový problém., nemluvě ovšem o vyprazdňování národního státu (hollowing out) a proměnách mezinárodní politiky od národního státu k mimonárodnímu konceptu (od „kation“ k „ation“).

Klíčovým orgánem OSN je totiž Rada bezpečnosti, která se původně skládala z 5 členů, tehdy pěti vítězných mocností 2. světové války :

Spojených států, Sovětského svazu, Velké Británie, Francie a Čínské republiky.

Dosahování cílů Organizace bylo ovšem v průběhu studené války velmi omezené., protože rozhodovací procesy v Radě bezpečnosti blokovalo právo veta jejích jednotlivých členů. Rada bezpečnosti tak nikdy nesankcionovala např. sovětské invaze do Maďarska, Československa, Afganistánu nebo obsazení Tibetu Čínskou lidovou republikou.

Na tom nic nezměnilo rozšíření Rady bezpečnosti na 15 členů, kdy 10 dalších je voleno Valným shromážděním na dobu 2 let , ovšem bez práva veta.

Valné shromáždění je založeno na principu „jeden stát – jeden zástupce“, tj. jeden hlas.

Určité naděje na obnovení role a prestiže Organizace vznikly po skončení studené války, kde Organizace reagovala na okupaci Kuvajtu Irákem na počátku 90-vých let. Nicméně záhy Spojené národy prokázaly svou neschopnost plnit svou roli když nebyly schopny reagovat na ugandský konflikt (Tutsiove a Hutuové) a na války na Balkáně.

Kritika OSN se soustřeďuje na následující tvrzení:

- a) zastoupení států v Radě bezpečnosti je nespravedlivé, zejména s ohledem na vynímečné postavení stálých členů Rady s právem veta. To je kritizováno jako elitářské, neodrážející již současnou ekonomickou a demografickou situaci , nehledě že představuje výsadní postavení států „severu“
- b) složení Valného shromáždění je pro změnu kritizováno jako příliš rovnostářské. Zastoupení a hlasování ve Valném shromáždění se řídí principem „jeden stát – jeden hlas“, bez ohledu na demografickou nebo ekonomickou sílu příslušného státu, nebo (ne)demokratičnost jeho režimu.
Na počátku existence OSN ještě existovaly poměrně přísná omezení pro členství v OSN – např. zachovat

vyrovnané zastoupení západního a východního bloku, dále odmítnutí členství „mikrostátů“, které nebyly schopné účinně přispět k plnění úkolů OSN v oblasti bezpečnosti. Po vlně dekolonizace byla tato omezení opuštěna a pro Členství v podstatě stačilo uznání příslušného státu alespoň Částí světové komunity

- c) přílišná byrokratičnost vnitřních struktur OSN a jejich náchylnost ke korupci
- d) kritizuje se i to, že OSN nedisponuje vlastním ozbrojeným sborem, ale její mírové operace musí zajišťovat ozbrojené síly členských států, kdy záleží na jejich ochotě je do mírových misí vůbec vyslat.

c) Nejdůležitější mezivládní organizace globálního významu

Tyto organizace jsou tři, a to Mezinárodní měnový fond (International monetary fund), Světová banka (World bank) a Světová obchodní organizace (World trade organization)

Mezinárodní měnový fond

Je organizací přidruženou k OSN. Klade si za cíl usnadňovat mezinárodní měnovou spolupráci, podporovat stabilitu měnových kurzů a prostřednictvím půjček podporovat státy, které zažívají hospodářské potíže. Byl založen v Breton Wood spolu se Světovou bankou v r. 1944. V současnosti má 185 členských států.

MMF je většinou spojován s půjčkami zemím, nacházejícím se ve finančních krizích nebo na jejich počátku. Např. Mexiku v polovině 90-sátých let MMF půjčil 18mld USD, v r. 1988 se zavázal k půjčce Indonésii, Koreji a Thajsko ve výši 35 mld USD. Tyto půjčky Fond podmiňuje provedením opatření na zlepšení bilance (rozpočtové, měnové) jednotlivých států – tzv. Programy strukturálních úprav (viz

Washingtonský konsensus). Nejdůležitějším orgánem je výkonný sbor, jehož členy jsou Čína, Francie, Japonsko, Rusko, Saudská Arábie. Velká Británie a USA, které mají ve Fondu největší příspěvky.

Podle nepsaného pravidla ředitel MMF je Evropan, ředitel Svět. banky Američan.

Světová banka

Zajišťuje finanční a technickou pomoc rozvíjejícím se zemím s cílem snížit chudobu a zlepšit životní standardy. Činí tak formou nízkoúrokových půjček, bezúročných půjček a grantů do vzdělávání, zdravotnictví a infrastruktury, komunikací apod. Jejími členy v současnosti 185 zemí.

Programy Světové banky jsou

- investice do lidského rozvoje
- ochrana životního prostředí
- podpora soukromého sektoru
- podpora ekonomických reforem
- potírání korupce
- pomoc zemím postiženým konfliktem
- stimulace investic

Světová banka není vystavena tak ostré kritice jako Mezinárodní měnový fond, také proto, že její politika se lépe přizpůsobovala proměnám světa.

Světová obchodní organizace

Hlavní smysl organizace je v odstraňování překážek bránících rozvíjení obchodu mezi státy. Jde o výběrovou organizaci – Čína se stala členem teprve v r. 2001, o přijetí Ruské federace se stále jedná.

Současná jednání o dalším rozšiřování obchodu mezi průmyslovými státy (členy OECD) a ostatními, zejména rozvojovými zeměmi, uvízla na mrtvém bodě, když průmyslové země odmítly zejména dovozy potravin textilu z rozvojových zemí.

Základní kritika všech těchto organizací se týká složení řídicích orgánů, které jsou ovládány představiteli rozvinutých průmyslových zemí a neobrážejí demografický a zejména ekonomický význam rozvíjejících se zemí (na předním místě BRIC, ale i další země jako jsou země Perského zálivu , Jižní Afrika a další.

4. Reformy RB OSN a pokusy o reformu novou

Reformy OSN a pokusy o ně probíhaly v několika vlnách. Nejvýznamnější a ve skutečnosti jedinou reformu představovalo přijetí rezolucí Valným shromážděním, kterými se počet členů Rady bezpečnosti rozšiřoval až na současných 15 členů, a to pět stálých a 10 nestálých, volených vždy na 2 roky. Stálí členové rady ovšem podržují původní právo veta. Zastoupení nestálých členů se děje na regionálním principu , a to tak, že 5 členů je voleno z afrických a asijských států, dva z Latinské Ameriky, dva ze Západní Evropy a jeden z Evropy východní. Na tomto klíči se nic dosud nezměnilo.

Po r. 1989 se sice objevily různé návrhy jako přijetí Japonska nebo Německa nebo Indie, ale ty narazily na odpor jiných států. Současná finanční krize jen zvýrazňuje posuny v mocenské rovnováze mezi současnými stálými členy Rady bezpečnosti, nemluvě o tom, že EU unie dnes už představuje fakticky mocenský celek, který by měl mít v RB jen jedno místo (místo Francie a Velké Británie). Současný stav tak RB fakticky demobilizuje – a s ní celou Organizaci.

5. Vídeňský kongres a současnost (Nadace Heinrich Bolla)

V říjnu 2005 uspořádaly Nadace Heinricha Bölla a Informační centrum OSN odborný seminář na téma „**Role mezinárodního práva v globalizovaném světě a reforma OSN**“ s podtitulem „**Výzvy bezpečnostní politiky mezinárodnímu řádu na počátku 21. století**“. Podkladem semináře byl memorandum, které zpracoval pod stejným názvem kolektiv německých autorů

Některé části memoranda mají pro tuto přednášku klíčový význam. Tak v úvodu se popisují hlavní problémy, které memorandum reflektuje. Předně omezená tvůrčí síla národních států tváří v tvář razantní ekonomické globalizaci staví mezinárodní politiku před nové výzvy. Projevuje se nedostatek pravidel a struktur. Jen jedna třetina členských zemí OSN je podle Memoranda skutečně demokratických. Vzniká otázka vhodnosti vzniku aliance demokratických států v rámci OSN. Na pořadu je také otázka legitimacy zásahů proti násilnickým státům (rouge states). Státní suverenitu není třeba vždy chránit. Je nutná rekonstrukce Rady bezpečnosti.

Spojené národy by měly být odpovědí na selhávání států a představovat společenství, jehož strukturální hlediska by lépe vyhovovala požadavku „...vytvářet podmínky, které by zaručovaly spravedlnost a respektování smluvních závazků a jiných pramenů mezinárodního práva“ (Preambule Charty Spojených národů). Současná organizace OSN , v jejímž čele stojí v Radě bezpečnosti jejich 5 stálých členů , tomu nevyhovuje. Rada bezpečnosti představuje jakési direktorium velmocí, na němž nakonec spočívá odpovědnost za světový mír. Hovoří se v té souvislosti o „kolektivní hegemonii“. Je to prodloužená linie, která má své počátky v 18. stol a od Vídeňského kongresu formovala nejdříve evropský a od vzniku Společnosti národů i světový řád. V procesu právního uspořádání mezinárodních vztahů od Vestfálského míru plnilo právo svou pořadající funkci stále na základě **předprávního řádu**, který byl definován jako vyrovnávání zájmů mezi velmocemi. Napětí mezi principem rovnosti států jako subjektů mezinárodního práva a nerovností jejich politické váhy je až dodnes strukturální charakteristikou mezinárodního řádu.

Po rozpadu sovětského impéria a po skončení „studené války“ vzniká otázka jakou roli mohou hrát Spojené národy jako ručitelé mezinárodní bezpečnosti v nových podmínkách, kdy dochází k novému rozdělení moci a vlivu mezi státy euroatlantické kultury nově vznikajícími centry vlivu (státy BRIC, Jihoafrická republika zejména).

O rychlosti změn svědčí, že Memorandum ještě pracovalo v rámci definovaných modelů budoucí světové vlády se čtyřmi alternativami, z nichž právě nyní mizí pravděpodobnost, že by Spojené státy zůstaly velmocí dominantní. Zbývá tedy alternativa podle níž by Spojené národy fungovaly jako univerzální právní společenství rovnoprávných a zároveň suverénních států. Rada bezpečnosti by pak už nemohla existovat jako instituce reprezentující ve světě rovných států mocenskou nerovnost. Stačí se ovšem odvolat k dříve zmíněné fakticitě předprávního řádu, který byl definován jako vyrovnávání zájmů mezi velmocemi – strukturní nerovnováha mezi státy co do jejich politického, ekonomického, vojenského významu a demografického potenciálu by zůstala nepřekonanou skutečností, aniž by existovala organizační záruka, že právě tyto nerovnosti nebudou trvalým zdrojem konfliktů

Jako druhou alternativu představuje Memorandem vzor Vídeňského kongresu z r. 1814/15 („Evropský koncert národů“). Jde o model přitažlivý mj. také proto, že zajišťoval politický pořádek v Evropě přinejmenším po víc jak půl století, a to alespoň až do r. 1870, kdy došlo ke střetu mezi základními mocenskými garanty uspořádání – Francií a Pruskem. „Koncert“ a rovnováha nejsou ovšem identické. První předpokládá určitou harmonii, druhá naproti tomu může existovat i při silných disonancích a protivách; je ovšem také velmi křehká.

Podstatný rozdíl mezi minulou evropskou a budoucí světovou mocenskou rovnováhou spočívá ovšem v tom, že v ekonomicky a kulturně členité světové společnosti neexistuje společný křesťanský základ a legitimační princip dynastické vlády, které vytvářely pospolitost mezi mocnostmi evropského řádu té doby. Navíc oblasti společenského života v dnešním světě států jsou promíšeny tak intensivně a jsou navzájem natolik závislé, že bude teprve nutné vyvinout universální formy globální solidarity, jež by umožnily mírovou spolupráci navzdory zčásti radikálním hospodářským a kulturním protivám.

Nutné připomenout, že trvalou komponentou úvah o evropském systému rovnováhy mezi velmocemi byl trvalý strach vládnoucích elit z revoluce a snaha najít řešení, které by limitovalo možnosti jejího výbuchu. Byl to jakýsi koncept zřeknutí se války jako prostředku k dosažení politických či územních cílů, založený na zájmu všech po udržení starého pořádku, „legitimity“, tj. „zákonného“ práva historických dynastií vládnout nad státy a národy. **K této kuriózní jednotě je nutilo poznání, že každá válka, každý konflikt mezi nimi může přivést na scénu opět revoluci. Byla to jednota z nouze.**

Nicméně model naznačuje možné řešení, osvědčené historicky na evropském subkontinentu, a to nadvládu direktoria světových velmocí.

Horizontální síť

Závěrem Memorandum shrnuje: světové společenství začínajícího 21. století se ve srovnání se světem roku 1945 zásadně změnilo. Počet států se zečtyřnásobil. Nadvláda jedné velmoci - USA - byla jen přechodného rázu. Nově vzhledem k dřívější situaci jsou to regionální svazky, speciální skupiny odpovědnosti za určité problémy nebo regiony nebo intenzivní koordinace demokratických států v mezinárodních organizacích, které jsou povolány, aby vytvářely svébytnou samostatnou autoritu jako zdroj vlivu i jako pořádající síla. Také včlenění nevládních činitelů - organizací – a jejich zdrojů může přispívat k vytváření globální sítě koordinovaného řešení problémů. To je o to důležitější, že stále větší množství problémů mezinárodní bezpečnosti nelze zvládat klasickými diplomatickými a vojenskými prostředky států.

Tento poslední koncept Memoranda odpovídá teoretickým závěrům autorky Anne –Marie Slaughterové, která argumentuje, že mezinárodní společenství už nějakou dobu nefunguje primárně jen jako systém vztahů mezi vládami národních států, ale v rostoucí míře také jako globální systém horizontálních sítí, které vytvářejí především různé složky vládní moci v národních státech a nevládní organizace.

Policejní vyšetřovatelé, regulátoři finančních trhů, soudci nebo zákonodárci stále více spolupracují v rámci národních sítí, v nichž si vyměňují informace a koordinují své akce. Globální spolupráce těchto jednotlivých složek státní moci se stává často důležitější než je spolupráce centrálních vlád. Doplnuje ji také stále robustnější síť nevládních aktérů. Znovu je tu třeba připomenout - také v souvislosti s probíhající finanční krizí - že systém současného vládnutí na národní úrovni, a tím spíše na mezinárodní úrovni, je turbulentní, nemá řád, který by globálním výzvám odpovídal.

5. Regionalizace

Novou představu, ostatně odpovídající opět dlouhodobějším globálním trendům, představuje koncept regionalizace, světového vládnutí založeného na sdružování podle regionů. Autorem je profesor geografie na Minnessotské universitě Joseph E. Schwartzberg.

Míří na reorganizaci Rady bezpečnosti Spojených národů, jež by měla 12 křesel, 4 pro jednotlivé národy / státy (USA, Čína, Indie a Japonsko) a osm pro vícenárodní skupiny (např. Evropa, Latinská Amerika a Karibská oblast). Jde o model, který by odpovídal volání po spravedlivém zastoupení v RB zejména menších a malých rozvojových či rozvíjejících se států Asie, Afriky a Latinské Ameriky a také států které se řadí k novým průmyslovým velmocím (Indie).

Schwartzbergův návrh má několik klíčových bodů:

- Snahu velmocí (stávajících členů RB) o udržení svého vlivu ve světě je možné korigovat. Je však třeba zvolit radikální řešení
- Tím je zastoupení v RB podle regionů
- Počet regionů se musí měnit v čase, alespoň každých 15 let v souladu s rychlostí politických změn ve světě. Proto reprezentace jen podle kontinentálního uspořádání by byla nevyhovující

- Legitimizace regionů pro zastoupení v RB by měly plynout z množství populace, geografického rozsahu a / nebo z ekonomické významnosti
- Cílem musí být maximalizovat vnitřní homogenitu v rámci každého region s ohledem k množině faktorů tj. ke kulturním, náboženským, jazykovým, ekonomickým zájmům a současným historickým zkušenostem (alespoň v posledních dvou, třech stoletích)
- Žádný jednotlivý region nemá mít větší volební váhu než všichni ostatní členové regionu. Avšak vážení významu podle populace a GNP bude kritériem pro určení procentního podílu při hlasování
- Bude vytvořeno resp. ustaveno 12 regionů, z nichž každý bude zastoupen v RB s neomezeným hlasovacím právem
- V tomto smyslu bude vytvořeno 12 regionů, a to Afrika (bez arabských států), Arabská Liga, Čína, Východní Asie (zahrne např. Srí Lanku, Nepal, Mongolsko, obě Koreje), Evropa, Indie, Japonsko, Latinská Amerika, Rusko (s Gruzíí, Arménií, Běloruskem a Ukrajinou), Spojené státy, Západní Asie (muslimské nearabské země: Pakistán, Bangladéš, Wetminsterská Liga (Kanada, Austrálie, Nový Zéland).

K tomuto a podobným návrhům reorganizace RB vznikla zájmová organizace federalistů, která má světový rozměr. Schwartzbergův návrh byl předán Sekretariátu OSN a mají jej v ruce představitelé všech států, zastoupených v OSN.

